

Мингазієва Е.В.

УДК 336.713:005.932-043.83

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах переходу економіки нашої країни до цивілізованих ринкових відносин вирішальне значення має розвиток та удосконалення діяльності комерційних банків, формування й використання їхніх ресурсів.

В умовах дефіциту фінансових ресурсів особливої актуальності набувають питання формування фінансових ресурсів комерційних банків, оптимізації їх структури та вибору стратегії управління ними.

Основою для практичної реалізації банком своєї посередницької функції є формування ресурсної бази, оскільки від цього залежать масштаби діяльності та обсяги отримуваних прибутків. У сучасних умовах проходить перегляд позицій і, насамперед ролі пасивних операцій, розуміння того, що банківські ресурси - це основа основ діяльності будь-якого банку, оскільки процес утворення ресурсів і надання позик перебувають у тісному взаємозв'язку. Тому розуміння економічного змісту банківських ресурсів, знання проблем, пов'язаних із їх формуванням і використанням надзвичайно важливе.

Аналіз досліджень та публікацій останніх років. Питання визначення сутності фінансових ресурсів комерційних банків, дослідження їх формування розглядали українські вчені М. Алексеєнко, А. Мороз, О. Васюренко, О. Заруба, Л. Костирко, Ж. Довгань, А. Вожжов, О. Клименко, а також зарубіжні вчені: П. Роуз, Е. Рід, Р. Коттер, Д. Полфреман, Н. Антонов, М. Пессель, І. Лаврушин, В. Колесников, В. Кисельов.

Проте в Україні ще недостатньо наукових досліджень, присвячених сучасним практичним проблемам формування ресурсної бази банку та управління нею. Зокрема, недостатньо відпрацьовані питання управління ресурсною базою в комерційному банку, в умовах постійних змін які відбуваються в кон'юнктурі ринку банківських послуг. Тому необхідно розглянути діючу систему створення ресурсної бази комерційних банків, яка потребує аналізу проблем формування і поповнення власного капіталу та мобілізації залучених і запозичених коштів, а також розгляду шляхів удосконалення цих процесів.

Постановка завдання. Питання щодо забезпечення функціональної достатності фінансових ресурсів банків для виконання цілей банківської системи з погляду її стабільності й конкурентоспроможності у цілому, мають потребу в подальшому вивченні, що обумовило актуальність і мету статті.

Завданням статті є вивчення питань формування ресурсів банку, їхнього використання, оцінка системи формування і управління банківськими ресурсами та розробка рекомендацій щодо напрямів підвищення ефективного функціонування даної системи.

Виклад основного матеріалу. У сьогоднішніх умовах особлива увага приділяється процесу формування банківських пасивів, оптимізації їх структури і якості управління всіма джерелами грошових коштів, які становлять ресурсний потенціал комерційного банку. На процес формування ресурсної бази банків й на банківську діяльність взагалі істотний вплив має стан економіки країни, а також ряд інших факторів. Головним з них є недовіра до банківської системи в цілому. В умовах конкуренції між банками зростає необхідність залучення якомога більшої кількості клієнтів, вкладників, кошти яких є джерелом поповнення ресурсної бази банку. При цьому потрібно враховувати як економічну ситуацію в країні, так і менталітет населення.

Ресурси банку - це власний капітал банку і залучені кошти, що використовуються для проведення активних операцій. Отже, джерела формування ресурсів відображаються в пасиві балансу банку. Проте специфіка банківської установи полягає в тому, що переважна частина його ресурсів формується не за рахунок власних, а за рахунок позикових коштів.

Головним джерелом ресурсів комерційних банків є залучені та запозичені кошти, які становлять близько 80% від загального обсягу ресурсів, що в цілому відповідає світовій банківській практиці. Причому аналіз динаміки елементів фінансових ресурсів банківської системи України свідчить про тенденції зменшення питомої ваги власного капіталу банків з одночасним стійким зростанням зобов'язань банку, що, у свою чергу, вказує на зростання обсягів операцій щодо залучення та запозичення коштів. Слід звернути увагу на стабільне зростання зазначених показників у межах періоду, що аналізується. Причому темпи зростання зобов'язань банків випереджали темпи зростання капіталу та фінансових ресурсів банківської системи в цілому.

Фінансові ресурси кожного комерційного банку мають конкретну структуру, тобто певне співвідношення між власними коштами та зобов'язаннями банку, що складається під впливом конкретних умов: універсалізації чи спеціалізації банку, його кредитної стратегії й тактики, обсягу послуг, які пропонують клієнтам, і, звичайно, стану економіки країни. Забезпечення оптимального співвідношення між власними, залученими та запозиченими коштами є особливо важливим в умовах дефіциту фінансових ресурсів [4, с. 108-114].

Ресурси комерційних банків поділяються на керовані й некеровані. В основі такого поділу лежать строки їхнього розміщення у банках, тобто ті строки, упродовж яких банки можуть використовувати їх для вкладення у дохідні активи. До керованих ресурсів відносять постійні й стабільні кошти банків, а до некерованих – депозити до запитання. Постійні ресурси становить капітал банку за винятком частини, вкладеної у його основні кошти, нематеріальні активи і резерви, що формуються за рахунок позитивного фінансового результату поточного року. До стабільних відносять строкові депозити і строкові недепозитні кошти (позики, одержані від інших банків, кошти від операцій РЕПО, одержані від продажу банківських

акцептів, і т. ін.). Конкретні терміни залучення і позичання банками цих коштів визначають їхню стабільність у складі ресурсів і можливості управління їхнім розміщенням у дохідні активи. Аналіз статистичної звітності свідчить, що ресурси банківської системи 2009рр, на 9,48% складаються із банківського капіталу, строкові пасиви становлять 27,13%, а поточні пасиви (як сукупність депозитів до запитання) дорівнюють 63,39% ресурсів.

Таблиця 1. Структура пасивів банків України групи I на 01.01.2011 р., млн.грн.

Банки групи I	загальні зобов'язання		власний капітал		пасиви
	млн.грн.	%	млн.грн.	%	
ПРИВАТБАНК	101557,2	89,5	11880,0	10,5	113437,2
ОЩАДБАНК	55717,3	76,1	17454,3	23,9	73171,6
УКРЕКСІМБАНК	42392,8	71,8	16626,3	28,2	59019,1
РАЙФФАЙЗЕНБАНК АВАЛЬ	48659,1	88,3	6441,3	11,7	55100,4
УКРСИББАНК	41272,8	89,5	4855,4	10,5	46128,2
УКРСОЦБАНК	35033,3	84,2	6570,2	15,8	41603,5
ПРОМІНВЕСТБАНК	30023,2	86,7	4589,7	13,3	34612,9
ОТП БАНК	28801,2	86,9	4343,4	13,1	33144,6
ВТБ БАНК	23473,6	88,3	3121,2	11,7	26594,8
АЛЬФА-БАНК	21244,8	86,1	3437,0	13,9	24681,8

Джерело: Розраховано автором на матеріалах "Вісник НБУ", 2011, №3, С. 54-61.

Основна частина банківських ресурсів, як відомо, утворюється в процесі проведення депозитних операцій банку, від ефективної і правильної організації яких залежить, в кінцевому рахунку, стабільність функціонування будь-якої кредитної організації.

Проблема управління ресурсами, залученими комерційними банками, має не тільки кількісний, але й якісний бік. Залучати ресурси без опрацювання питання про їх розміщення неприпустимо. Перед комерційними банками стоїть завдання ефективного розміщення ресурсів, яке відшкодувала б витрати і принесло прибуток банку, а також забезпечило виконання пропонуваніх Національним банком України вимог до ліквідності банку. Це можливо при тісній взаємній узгодженості пасивних і активних операцій комерційного банку.

Для мобілізації тимчасово вільних грошових коштів і перетворення їх в реальні кредитні ресурси комерційні банки повинні здійснювати заходи, які стимулювали б залучення вкладів та забезпечували їх збереження. Зараз можна спостерігати зростання кількості вкладів населення. За останні три роки значно збільшилась кількість депозитів фізичних осіб, але зменшилися строкові кошти суб'єктів господарювання.

Таблиця 2. Динаміка пасивів банків України за 2006-2011 роки.

назва показника	01.01.2006	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011
власний капітал	25451	42566	69578	119263	115175	137725
зобов'язання банків:	188427	297613	42873	806823	765127	804363
кошти суб'єктів господарювання	61214	76898	111995	143928	115204	144038
строкові кошти суб'єктів господарювання	26807	37675	54189	73352	50511	55276
кошти фізичних осіб	72542	106078	163482	213219	210006	270733
строкові кошти фізичних осіб	55257	81850	125625	175142	155201	206630
пасивів, всього	213878	340179	599396	926086	880302	942088

Джерело: "Вісник НБУ", 2011р. №3, С 44

Збільшення частки депозитів фізичних осіб свідчить про відновлення довіри вкладників до банківської системи. Причиною даних структурних змін на депозитному ринку експерти вважають цінову політику банків. Середні депозитні ставки в Україні за рік впали з 20-22% до 12-14%.

Таблиця 3. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2011 року.

назва банку	кошти банків	кошти юридичних осіб	кошти юридичних осіб на вимогу	кошти фізичних осіб	кошти фізичних осіб на вимогу	боргові цінні папери емітовані банками
приватбанк	14559,5	20412,7	10325,5	54770	9095,9	557,9
укрексімбанк	16281,9	14955,8	9582,8	12376,7	1469,1	404,3
ощадбанк	15859,5	4940,5	3871,1	19480,2	8748,8	511,2
райффайзен банк "аваль"	16738,6	11197,5	7949,2	17144,5	4774,4	10,8
укрсіббанк	12609,2	4933,7	3135,4	12933,3	5366,7	6049,1
укрсоцбанк	17168,2	5440,8	3600,3	9896,4	2806,9	16
промінвестбанк	7366,2	8249,5	5411,3	11104,2	2777,9	10,9
втб банк	18210,7	3249,9	1747,6	4835,3	1044,8	87,6
альфа-банк	4719,9	4569,4	1849,8	5113,8	640,2	46,3
отп банк	1123,8	3841,1	3484,9	3944,6	2243,6	0,007

Джерело: "Вісник НБУ", 2011р. №3, С 55.

Для переходу економіки у новий стан необхідне істотне збільшення як капіталу банківської системи, так і ресурсів у цілому. Можна уявити, що на початковому етапі випереджувальними темпами має відбуватися нарощування саме поточних пасивів як результату розвитку підприємницької діяльності, й

згодом, у міру збільшення доходів як суб'єктів підприємницької діяльності, так і населення, структура залучених коштів зміниться з нарощуванням частки строкових ресурсів, передусім вкладів населення.

Ця послідовність має забезпечити Україну та її банківську систему самодостатньою ресурсною базою економічного зростання [3, с. 110-115].

Висновки. Проблеми у формуванні ресурсної бази комерційних банків на ринку України будуть залишатися незмінними, поки не налагодиться стабільна система кредитних відносин у нашій економіці.

Оскільки вклади населення є найбільш дешевим залученим ресурсом банків, важливим є втілення та поширення практики безготівкових розрахунків між фізичними особами та реалізація такої функції грошей як накопичення через вкладення їх на рахунки в банки. При цьому важливим є подолання недовіри до банківської системи з боку населення України.

Такий ресурс, як залучення коштів за допомогою цінних паперів, не допоможе остаточно вирішити проблеми формування ресурсної бази комерційних банків, оскільки досить поширені випадки банкрутства банків, у яких зосереджена значна частина всього капіталу банківської системи.

Звідси можна зробити висновок, що управління ресурсами комерційних банків означає не тільки розміщення і залучення грошових коштів, але і визначення оптимальної структури джерел створення ресурсів для конкретного банку. Комерційний банк повинен підтримувати певне співвідношення між власними та залученими коштами. Отже, основна мета комерційного банку - вибрати таку структуру банківського капіталу, яка при найменших витратах на формування банківських ресурсів буде сприяти підтримці стабільного рівня дивідендів і доходів, а також репутації комерційного банку на рівні, достатньому для залучення їм необхідних грошових ресурсів на вигідних умовах.

Джерела та література:

1. Вожжов А. П. Формування ресурсів комерційних банків / А. П. Вожжов // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 116-129.
2. Довгань Ж. Оптимізація ресурсної бази комерційного банку / Ж. Довгань // Фінанси України. – 2001. – № 6. – С. 128-135.
3. Коваль С. Л. Формування фінансових ресурсів комерційних банків / С. Л. Коваль // Фінанси України. – 2004. – № 7. – С. 110-115.
4. Павлюк С. Ступінь ресурсів комерційного банку / С. Павлюк // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 108-114.
5. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2011 р. (у розрізі банків) // Вісник НБУ. – 2011. – № 3. – С. 54-59.
6. Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2011 р. (у розрізі банків) // Вісник НБУ. – 2011. – № 3. – С. 60-65.
7. Фінансові результати діяльності банків України за станом на 01.01.2011 р. (у розрізі банків) // Вісник НБУ. – 2011. – № 3. – С. 66-42.

Мурашова Е.А., Кантур Н.С.

УДК 338.761

КРЕДИТНЫЕ СОЮЗЫ НА ФИНАНСОВОМ РЫНКЕ УКРАИНЫ

Постановка проблемы. Кризисные события последних лет, нанесли серьезный удар по финансовому положению населения, вследствие чего количество денежных средств в распоряжении граждан существенно уменьшилось. В связи с этим, граждане все чаще вынуждены прибегать к кредитам. Среди кредитно-финансовых учреждений Украины заметную роль начинают играть кредитные союзы. Кредитные союзы в настоящее время являются одной из самых привлекательных для населения Украины финансовых организаций, которые могут составить реальную альтернативу банковским учреждениям.

Большинство современных кредитных союзов Украины представляют собой специализированные потребительские кооперативы граждан, формирующиеся по принципу социальной общности: месту работы, месту жительства, по профессии или по любым другим общим интересам. Кредитные союзы способствуют эффективному сбережению денежных средств своих членов, получению кредитов из этих средств членами кредитного союза, а так же совместному использованию части сбережений в образовательных, жилищных, медицинских и иных целях [1, с. 12].

В настоящее время популярность кредитных союзов растет, однако, кредитные союзы все еще проходят этап развития и становления на финансовом рынке Украины и на данный момент они являются недостаточно востребованными. В настоящее время кредитные союзы и другие небанковские организации занимают лишь около 2% финансового рынка [1, с. 16].

На сегодняшний день кредитные союзы – практически единственная в Украине форма финансовой организации, где граждане могут быстро и без больших проблем, связанных со сбором различных документов получить относительно недорогой кредит.

В Украине кредитные союзы впервые появились еще в середине XIX века. Уже тогда они показали свою высокую эффективность в решении проблем рядовых членов сообщества, так как, в отличие от большинства других финансовых институтов, кредитные союзы создаются на основе добровольного объединения людей и не имеют своей целью получение прибыли.

Новый этап развития кредитных союзов начался с 1993 года, когда было принято «Временное положение о кредитных союзах в Украине». В 1994 г. была создана Национальная Ассоциация кредитных